

Częste pytanie przyszłych właścicieli Entlebucherów dotyczy zdrowia - czy jest to zdrowa rasa? Tak, ale żeby tak było, hodowca musi odrobić pracę domową w postaci licznych badań. W Polsce ZKwP niestety nie nałożyło na rasę Entlebucher obowiązku wykonywania badań, dlatego zdrowie Entlebucherów w dużej mierze zależy od rzetelności i uczciwości hodowcy. Dlaczego o tym mówimy? Jako Klub Ras Szwajcarskich w Polsce chcemy zachęcić wszystkich obecnych i przyszłych miłośników Entlebucherów do poszerzania świadomości o rasie.

Entlebuchery nie są rasą chorowitą - raczej nie łapią alergii, przeziębień, infekcji uszu i tym podobnych powszechnych schorzeń. Poniżej wypunktujemy na co należy zwrócić uwagę i na co głównie narażone są psy tej szlachetnej szwajcarskiej rasy.

CHOROBY OCZU

1. PRA - PROGRESYWNY ZANIK SIATKÓWKI - choroba genetyczna oczu polegająca na odkształceniu i zwyrodnieniu siatkówki. Niestety zawsze ostatecznie kończy się całkowitą ślepotą, ale postępuje w różnym tempie co oznacza, że pies może stracić wzrok już w pierwszym roku życia lub dopiero na starość. Chorobę tę klasyfikuje się według prostych mendlowskich zasad genetycznych gdzie PRA A jest to homozygota dominująca z prawidłowo działającymi genami (osobnik zdrowy), PRA B - heterozygota (nosiciel pojedynczego wadliwego genu), a PRA C homozygota z dwoma wadliwymi genami. W tym przypadku mamy do czynienia z pełną dominacją zdrowego genu, co oznacza, że choroba ujawnia się wyłącznie w przypadku pozostania w homozygocie recesywnej (PRA C). Zatem w przypadku heterozygoty PRA B, pies będzie cieszył się pełnym zdrowiem, a w przypadku homozygoty PRA C, nieuchronnie zachoruje i w konsekwencji straci wzrok. Trzeba zaznaczyć, że w związku z prostą zasadą dziedziczenia genów oznaczaną zwykłą krzyżówką, 25% wszystkich potomków dwóch heterozygot będzie homozygotą recesywną PRA C, a więc w konsekwencji oślepie, 25% czystą od wady genetycznej homozygotą PRA A, a pozostałe 50% heterozygotami. Rozmnażanie psów obciążonych wadą PRA C z psami PRA B, wiąże się z 50% ryzykiem wystąpienia mieszanek PRA C, co jest niedopuszczalnym ryzykiem. W związku z tym należało by wykluczyć wszystkie psy obciążone wadą PRA C z hodowli, lub rozmnażać je wyłącznie z homozygotami dominującymi PRA A (która to krzyżówka w konsekwencji da 100% pokolenie PRA B). Przykładowe tabele krzyżówek genetycznych znajdują się poniżej.

Geny	A	a
A	AA	Aa
a	Aa	aa

Geny	a	a
A	Aa	Aa
A	Aa	Aa

Geny	a	a
a	aa	aa
a	aa	aa

	Geny rodziców
	Geny potomstwa
A	Gen dominujący
a	Gen recesywny (wadliwy)

2. GONIODYSPLAZJA, JASKRA, ZAĆMA - do wykluczenia tych chorób służy ogólne badanie oczu wraz z gonioskopią, które jest bardzo istotne i musi zostać wykonane przez lekarza weterynarii - okulistę.

ZACMA to postępujące zmętnienie soczewki, które może mieć podłoże genetyczne lub starcze. Niestety przeważnie prowadzi do ślepoty.

JASKRA to choroba polegająca na zmianie ciśnienia w oku, które może mieć charakter pierwotny (wrodzony) lub wtórny (w wyniku innych uszkodzeń i chorób oczu), które oprócz ryzyka nieodwracalnej utraty wzroku może prowadzić do wystąpienia bardzo silnych bólów, uniemożliwiających funkcjonowanie. Celem okulisty jest wykluczenie zmian oka o podłożu genetycznym. Pamiętajmy, że pewne chorobowe zmiany oka są wpisane w prawa natury wraz z wiekiem starczym.

GONIODYSPLAZJA to deformacja komory oka, która może prowadzić do jaskry wtórnej. Istotnym jest by badanie oczu było aktualne. W zależności od klubu w różnych krajach, takie badanie należy powtarzać co rok lub dwa lata. Klasyfikacja kątów przesączenia jest skomplikowana, a w dodatku w wielu krajach są różne kryteria dopuszczania do kryć u osobników o różnych stopniach kątów przesączenia. Aby ustalić takie kryteria w Polsce, należałoby rozpocząć poważną debatę z udziałem specjalistów okulistyki kynologicznej oraz hodowców, by zmniejszyć ryzyko hodowli psów, obarczonych ryzykiem narażenia na ślepotę lub wystąpienia napadów jaskry. Niemniej należy dołożyć wszelkich starań, by wykluczyć te wady, aby nie narażać zwierząt na niepotrzebne cierpienie w związku z nieprzemyślanymi krzyżówkami.

CHOROBY STAWÓW

1. DYSPLAZJA STAWU BIODROWEGO - rozwojowa choroba układu ruchu o nie poznanej do końca etiologii. Jest to choroba o podłożu genetycznym, ale wpływają na nią liczne czynniki środowiskowe dlatego trudno jest stwierdzić kiedy winna chorobie jest genetyka, a kiedy błędy właściciela. W chorobie tej elementy stawu są do siebie niedopasowane - głowa kości udowej jest spłaszczona, panewka miednicy spłycona, a więzadła i torebka stawowa są zbyt wiotkie, czasem może dochodzić nawet do deformacji samego stawu. W konsekwencji może to prowadzić do nawykowego zwichnięcia w stawie biodrowym.

Klasyfikacja dysplazji opiera się na wykonaniu zdjęć RTG we właściwej projekcji i według standardów FCI jest pięciostopniowa, A/B/C/D/E, gdzie A - brak dysplazji, E - dysplazja znacznego stopnia. Obecnie na świecie jest kilka organizacji, wydających poważane certyfikaty, wymagające właściwej techniki wykonania, dzięki którym można wydać certyfikat. Są to OFA, PennHIP oraz BVA. Niektóre z tych organizacji nie są uznawane wszędzie na świecie, stąd konsensus wg. FCI. Na szczególną uwagę zasługuje PennHIP, który jest programem wczesnego wykrywania wrodzonej dysplazji u szczeniąt (można go wykonać już w 16 tygodniu życia). Pozwala to na wczesne wdrożenie programów rehabilitacyjnych i fizjoterapii, które pozwalają zatrzymać lub nawet zmniejszyć ciężkość dysplazji. Jest to niestety także najmniej popularne ze względu na trudność w znalezieniu specjalisty w tej dziedzinie. Czynnikiem wpływającym na ciężkość dysplazji jest bardzo dużo, począwszy od genetycznych. Niestety, dziedziczenie genetyczne dysplazji jest wielogenowe i nie ma obecnie badań, pozwalających w sposób jednoznaczny poprzez badanie genetyczne wykluczyć lub potwierdzić ryzyka wystąpienia. Na dużą uwagę zasługują czynniki zewnętrzne, a więc dieta oraz codzienne aktywności psa. Mają one niebagatelne znaczenie, dlatego tak ważne jest, by zwłaszcza w pierwszym roku życia psa prowadzić jego życie w odpowiedni sposób. Pozwala to w wielu przypadkach uniknąć dysplazji, wycofać ewentualne zmiany, a czasem nawet ukryć poważną chorobę (znany przypadek psa z dysplazją HD-E, który ze względu na odpowiednie wytrenowanie nie miał żadnych objawów choroby - zasługa właściciela i zapewnienia psu odpowiednich ćwiczeń i diety).

Wśród najważniejszych czynników jest aktywność fizyczna, która powinna być ograniczona do skostnienia stawów, czyli do ukończenia 1 roku życia. Dieta psów predysponowanych do dysplazji powinna być odpowiednio zbilansowana i zawierać właściwą proporcję wapnia do fosforu oraz pozostawać dietą niskobiałkową. Rekomendujemy dodatkową suplementację glukozaminą, kwasem hialuronowym i sproszkowanymi małżami nowozelandzkimi.

2. ZWICHNIĘCIE RZEPKI polega na okresowym lub stałym przemieszczaniu się rzepki. Jest to bardzo bolesny uraz ortopedyczny, który klasyfikuje się od I do IV stopnia w zależności od zaawansowania (podział wg Singletona). Uszkodzenie to diagnozuje się od prostego badania palpacyjnego po wykonanie zdjęcia RTG przez lekarza weterynarii. Najczęściej, pozornie wydającym się, niegroźnym

objawem jest tzw. przeskakiwanie psa z łapy na łapę w trakcie ruchu (podskoki w czasie normalnego chodu). Poważne uszkodzenie kolana będzie wiązało się z trwałą kulawizną i wymaga interwencji chirurgicznej. W kontekście rasy Entlebucher mało się mówi o tej przypadłości jednak jest ona coraz częstsza ze względu na sporą aktywność fizyczną i chęć bycia przy człowieku cały czas. Urazy kolana są skorelowane z kolejnym problemem jakim jest ZERWANIE WIĘZADŁA KRZYŻOWEGO, którego naprawa wiąże się z koniecznością plastyki operacyjnej. Jest to bardzo bolesna i okaleczająca kontuzja.

3. DYSPLAZJA STAWU ŁOKCIOWEGO - jest podobną przypadłością, jak w przypadku stawu biodrowego i tak samo jest klasyfikowana w pięciostopniowej skali. Głównymi predyspozycjami jest uprawianie sportu wyczynowo, lub niewłaściwie dobrany rodzaj sportu (np. w przypadku Entlebuchera agility, zwłaszcza u psów masywnych z dużą ilością tkanki mięśniowej).

4. ZWYRODNINIENIE STARCZE - nie uwarunkowane genetycznie, związane z postępującym wiekiem zwierzęcia. Może być spowolnione przez odpowiednią suplementację, dietę oraz umiarkowane ćwiczenia i aktywność fizyczną. Czynnikiem ryzyka jest zawsze otyłość, brak lub nadmierny wysiłek fizyczny.

We wszystkich schorzeniach można pomóc nie tylko poprzez zabiegi operacyjne, ale także poprzez odpowiednią fizjoterapię, która w Polsce jest niedoceniana. Wszelkiego rodzaju masaże, ćwiczenia korekcyjne, laseroterapia i terapia falą uderzeniową może znaleźć swoje właściwe miejsce, chociaż nie zawsze będzie w stanie zastąpić interwencji chirurgicznej.

EKTOPIA MOCZOWODÓW tzw. EU

Jest to choroba układu nerkowo-moczowodowego spowodowana genetycznie uwarunkowaną nieprawidłowością anatomiczną połączenia moczowodu z pęcherzem moczowym. Objawy mogą się bardzo od siebie różnić, jednak najczęściej spotykamy nietrzymanie moczu, częste oddawanie moczu z dużą objętością, nadmiernie wzdęty brzuch i nawracające infekcje pęcherza.

Warto zaznaczyć, że jest to wciąż badana klinicznie choroba, a jej sposób dziedziczenia nie jest dokładnie poznany dlatego kluby różnych krajów zalecają różne wytyczne. Za badanie kliniczne i gromadzenie danych odpowiada Uniwersytet Weterynaryjny w Zurychu. W Polsce niestety nie ma ani jednego lekarza z odpowiednimi uprawnieniami do wykonania badania, ale takowych znajdziemy już w Pradze, Wiedniu czy Berlinie. Jednak zachęcamy by się nie poddawać, bo jest to bardzo istotne badanie dla rasy Entlebucher. Ma na celu określenie miejsca ujścia moczowodu do pęcherza moczowego na podstawie wykonanego USG z kontrastem.

Ektopię moczowodów klasyfikuje się w trójstopniowej skali: A - prawidłowe ujście moczowodów do pęcherza, B - lekko obniżone moczowody i C - za nisko osadzone moczowody (osobnik chory). Niestety rasa Entlebucher jest w tym przypadku bardzo specyficzna, ponieważ zdarza się, że osobniki z EU-C nie mają prawie żadnych objawów, a jednak choroba ich dotyka. Nieleczona z czasem będzie prowadziła do problemów z nerkami, dlatego istotnym jest wczesne wykrycie.

Dziedziczenie nie jest do końca poznane stąd różnice w zaleceniach. W każdym kraju, który wymaga badań w kierunku ektopowych moczowodów z rozrodu wyklucza się psy z EU-C. Ponieważ sposób dziedziczenia pozostaje tajemnicą, w niektórych krajach (np. Austria) dopuszcza się krzyżowanie między dwoma osobnikami EU-B. Wynika to z dość dużej ilości psów obciążonych tą wadą w stopniu B, która nie przekłada się bezpośrednio na zdrowie zwierzęcia.

CHOROBY SERCA

To choroby trwałe, postępujące i nieodwracalne, co oznacza, że wymagają leczenia do końca życia. Nie są częstym zjawiskiem u Entlebucherów. U psów, odwrotnie niż u ludzi, częściej dotyczą mięśnia sercowego niż naczyń krwionośnych. Najczęściej występujące problemy sercowe są efektem wad wrodzonych, które głównie obejmują deformację zastawek. Niedomykalność zastawki dwudzielnej (niedomykalność mitralna) jest najczęściej diagnozowaną wadą zastawkową i najczęstszą przyczyną

przewlekłej niewydolności serca. Leczenie zależy od stopnia zaawansowania zmian - farmakologiczne lub operacyjne. Odpowiedzialny hodowca przed planowanym kryciem powinien udać się na badanie kardiologiczne, które obejmuje wykonanie echo serca przez lekarza weterynarii kardiologa, celem eliminacji potencjalnych wad genetycznych. Ważnym jest podkreślenie, że etiologia chorób serca u Entlebucherów nie została jeszcze do końca poznana, stąd dostęp do informacji jest mocno ograniczony, a temat mało poruszany przez hodowców. Obecnie w żadnym z krajów zrzeszonych w FCI nie ma kryteriów dopuszczania lub eliminacji psów z wadami serca do hodowli.

Podsumowując, są to największe wyzwania hodowlane u rasy Entlebucher. Oczywiście jak u wszystkich ras, istnieją jeszcze bardzo rzadkie i czasami śmiertelne choroby genetyczne lecz częstość występowania jest tak niezmiernie rzadka, a uwarunkowane są przypadkową mutacją genu, więc badanie wszystkich psów w kierunku ich wykrywania podniosłoby kilkukrotnie koszt szczenięcia, a jest także z medycznego punktu widzenia nieuzasadnione w związku z brakiem przewidywalności co do ich szans na wystąpienie.

Jasnym jest także, że wszelkie przeglądy hodowlane w kierunku wykrywania chorób powinny obejmować zwłaszcza psy młode. Tu najważniejszą kwestią jest dysplazja, gdzie klasyfikacja stawów u psa starszego może być przesunięta bardziej w kierunku stawów chorych - wszak wiek ma swoje prawa, ale także i kąt przesączenia może się w wieku zmieniać, wskutek zmian degeneracyjnych. Warto zatem przeglądać swoje psy co jakiś czas i pilnować ewentualnych progresji zmian, które są naturalną konsekwencją starzenia się zwierzęcia.

Trzeba pamiętać, że Entlebucher jest, jak na swój dość czysty charakter, rasą bardzo zdrową, pozbawioną niepotrzebnych modyfikacji wprowadzonych przez człowieka, co czyni te psy także bardzo zbliżonymi do natury.

Opracowanie: Paulina Kokosza i Beata Skibińska
Konsultacja merytoryczna: lek. Łukasz Kokosza